

**O‘QUVCHILARDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA
FANLARARO INTEGRATSIYANING O‘RNI****Abdullayeva Muhayyo Telmonovna***Pedagogika nazariyasi va ta’limotlar tarixi mutaxassisligi I -bosqich magistranti*

ANNOTATSIYA. *Mazkur maqolada ta’lim jarayonida bolalarning kreativ tafakkurini shakllantirishning dolzarbligi bayon etilgan. Shuningdek bu jarayonda fanlararo integratsiyadan foydalanishning afzalliklari yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *ta’lim, o‘quvchi, tarbiya, kreativlik, kreativ tafakkur, integratsiya, integratsion yondashuv.*

АННОТАЦИЯ. *В данной статье описывается важность формирования творческого мышления детей в образовательном процессе. В нем также подчеркиваются преимущества использования междисциплинарной интеграции в этом процессе.*

Ключевые слова: *образование, студент, воспитание, творчество, творческое мышление, интеграция, интеграционный подход*

ABSTRACT. *This article describes the importance of developing children’s creative thinking in the educational process. It also highlights the benefits of using interdisciplinary integration in this process*

Keywords: *education, student, upbringing, creativity, creative thinking, integration, integration approach.*

KIRISH: So‘nggi yillarda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida o‘quvchilarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalasi ustuvor yo‘nalish sifatida belgilandi. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan sharoitda jamiyat shaxsdan faqat tayyor bilimlarni egallashni emas, balki ularni qayta ishlash, yangi vaziyatlarda qo‘llash va innovatsion g‘oyalar yaratishni talab etmoqda. Shu sababli ta’lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

An’anaviy ta’lim tizimida fanlar o‘rtasidagi qat’iy chegaralar o‘quvchilarda bilimlarning fragmentar shakllanishiga olib keladi. Bu holat o‘quvchilarning bilimlarni real hayotiy vaziyatlarga tatbiq etishida qiyinchiliklar tug‘diradi. Fanlararo integratsiya esa bilimlarni yagona tizimda o‘zlashtirish imkonini berib, o‘quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — o‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo integratsiyaning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash va tajriba -sinov natijalari orqali uning samaradorligini ko‘rsatishdan iborat.

Kreativ fikrlash zamonaviy ta‘lim tizimida shaxs rivojlanishining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Pedagogik nuqtayi nazardan kreativ fikrlash o‘quvchilarning mustaqil tafakkuri, muammoli vaziyatlarga noodatiy yondashuvi, mavjud bilimlarni yangi sharoitlarda qo‘llash qobiliyati bilan tavsiflanadi. Psixologik jihatdan esa kreativlik tafakkurning moslashuvchanligi, divergent fikrlash va assotsiativ bog‘lanishlarning rivojlanganligi bilan izohlanadi.

Ilmiy manbalarda kreativ fikrlash shaxsning ijodiy salohiyatini namoyon etuvchi murakkab kognitiv jarayon sifatida talqin qilinadi. U faqat yangi g‘oya yaratish emas, balki muammoni turli nuqtayi nazardan tahlil qilish, bir nechta yechim variantlarini ishlab chiqish va eng maqbulini tanlash qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Ta‘lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi va ularni mustaqil izlanishga undaydi.

Fanlararo integratsiya — bu ta‘lim mazmunini turli fanlar doirasida emas, balki yagona tizim asosida tashkil etishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Integratsiya fanlar o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlikni ta‘minlab, o‘quvchilarda bilimlarni yaxlit holda idrok etish imkonini yaratadi. Ta‘lim tizimida fanlararo integratsiyaning ahamiyati shundaki, u o‘quvchilarning real hayotiy muammolarni kompleks tarzda tahlil qilishiga xizmat qiladi. Integrativ ta‘lim jarayonida o‘quvchilar turli fanlardan olingan bilimlarni birlashtirib, yangi bilimlar yaratish imkoniga ega bo‘ladi. Bu esa kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

Fanlararo integratsiya kreativ fikrlashni rivojlantirishda quyidagi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi: birinchidan, o‘quvchilarning tafakkur doirasini kengaytiradi;

ikkinchidan, muammoli vaziyatlarda ijodiy yechimlar topishga undaydi; uchinchidan, bilimlarni transfer qilish kompetensiyasini rivojlantiradi. Integrativ ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan ijodiy topshiriqlar, loyiha faoliyati va muammoli ta‘lim elementlari o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi hamda ularning bilimga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Fanlararo integratsiyani samarali amalga oshirish uchun darslarni oldindan puxta rejalashtirish zarur. Integrativ darslar umumiy mavzu yoki muammo asosida ishlab chiqilib, turli fanlar mazmuni uyg‘unlashtiriladi. Bunda o‘quv materialining mantiqiy ketma-ketligi va mazmuniy bog‘liqligi ta‘minlanishi muhimdir.

Ayni shu jarayon ta'lim jarayonini ham doimiy ravishda yangiliklar bilan boyitib borishni talab etadi. Bugungi kunda o'quvchilarni oddiy, an'anaviy darslar yoki qat'iy intizomga asoslangan qattiqqo'llik bilan darslarga jalb etib bo'lmaydi.. Ijodkorlik, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlik bugungi kundagi dars muhitida qimmatli ko'nikmalardir. Sinfda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun integratsiyalashgan ta'lim yondashuvi o'quvchilarga ko'p tarmoqli tajribani rivojlantirishga va real dunyoda o'zaro bog'liqliklarning ahamiyatini tushunishga yordam berishning samarali usuli hisoblanadi.

Hozirda qulog'imizga tez-tez integratsiya, integratsion yondashuv kabi so'zlar chalinadi. Xo'sh, integratsiya o'zi nima? Integratsiya lotincha integratio -tiklash, to'ldirish, integerbutun so'zlaridan olingan bo'lib, fanlarning yaqinlashishi va o'zaro aloqa jarayoni; differentsiatsiya bilan birga kechadigan jarayonni ifodalaydi. Mahalliy va xorijiy pedagogika fanida integratsiya muammolarini o'rganish bo'yicha boy tajriba to'plangan. Turli davrlarda ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlikdan foydalanish vazifasini Ya.A.Komenskiy, I.G.Pestalotsi, J.-J.Russo, L.N.Tolstoy, K.D.Ushinskiylar ilgari surdilar. Integratsiya atamasiga turli xil ta'riflar mavjud, xususan Boyer o'zining ilmiy tadqiqotlarida Integratsiyaga quyidagicha ta'rif beradi: "Integratsiya bu nafaqat endilikda o'rganadigan bilimlar majmui balki, mavjud hayotiy tajribalariga ilmiy tomondan ta'rif va tushunchalarning berilishidir." degan.

Integratsion yondashuv o'quv dasturi doirasida o'rganishni birinchi o'ringa qo'yadi, tushunchalar va tajribalarning bog'lanishiga urg'u beradi, egallangan bilim va ko'nikmalarni duch kelishi mumkin bo'lgan yangi va murakkab muammolarga qo'llash imkonini beradi. Integratsiyalashgan o'quv dasturi ko'plab ta'lim sohalarini qamrab oluvchi fanlar va ko'nikmalar o'rtasida mazmunli aloqalarni o'rnatishga qaratilgan bo'lib, yanada boyitilgan o'quv tajribasiga olib keladi. Zamonaviy ta'limda chuqur integratsiya jarayonlarining muqarrarligini ta'kidlab, I.E. Kashekova shunday yozadi: "Zamonaviy dunyo integral asosda qurilgan bo'lib, u ko'p qirrali bilim, malaka, axborot oqimidan to'g'ri axborotni tanlash va uni malakali boshqarish qobiliyatini talab qiladi; ta'lim ham integrativ asosda qurilishi, insonni yangi dunyoga tanishtirishi va uni o'zlashtirishga yordam berishi kerak. Maktabning integratsiyalashgan ta'lim maydoni o'quv materialini takrorlash zaruratini bartaraf etib, dunyo, inson madaniyati, ularning tarkibiy qismlari haqida tizimli va yaxlit bilimlarni ta'minlashni ta'minlaydi. O'quvchilar oldiga, hayotda bo'lgani kabi, turli fanlar bo'yicha bilimlarning integratsiyalashuvini rag'batlantiradigan fanlararo xarakterdagi vazifalar qo'yiladi, bu muammolarni hal qilish jarayonida ular ma'lumot izlaydilar, ilmiy xabarlarni bir tildan boshqasiga tarjima qiladilar.

Darslarni loyihalash jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini, ularning bilim darajasi va qiziqishlarini hisobga olishi lozim. Integrativ

darslar muammoli vaziyatlar, ijodiy topshiriqlar va jamoaviy faoliyat asosida tashkil etilishi tavsiya etiladi. Integrativ ta’lim jarayonida muammoli ta’lim, loyiha metodi, interfaol metodlar, klaster, aqliy hujum va fanlararo amaliy topshiriqlar samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar o’quvchilarning mustaqil fikrlashini va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar integrativ ta’limni samarali tashkil etishda muhim vosita bo’lib xizmat qiladi. Ayniqsa, raqamli ta’lim resurslari fanlararo bog’liqlikni ta’minlash imkonini kengaytiradi.

Fanlararo integratsiyani muvaffaqiyatli joriy etish o’qituvchining kasbiy kompetensiyasiga bevosita bog’liq. O’qituvchi fanlararo hamkorlikni yo’lga qo’ya olishi, integrativ topshiriqlarni ishlab chiqishi va ijodiy ta’lim muhitini yaratishi zarur. Integrativ ta’limda o’qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki fasilitator va motivator rolini ham bajaradi. Bu esa o’quvchilarning ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Ma’lumotlarni kuzatish va tahlil qilish natijasida quyidagi xulosalarga keldik, o’quvchilarning kreativ tafakkurini shakllantirish zamon talabi . Bu jarayonda esa boshlang’ich sinf o’qituvchilarining roli katta. Ular o’z o’quvchilarining ijodiy fikrlash qobiliyatlarini o’z vaqtida aniqlab borishi va doimiy ravishda rivojlantirishi, tahlil va taqqoslashga o’rgatib borishi zarur. Shuningdek, o’quvchilarning kreativ qobiliyatlari rag’batlantirish va samimiy muhit yaratish, kreativ fikrlashni odatga aylantira olishdek mas’uliyat ham ularning zimmasida bo’ladi. Xato qilishdan, muvaffaqiyatsiliklardan cho’chish, haddan tashqari baholarga e’tibor qaratish, tanqidga uchrashdan qo’rqish hissi mavjud o’quvchilarda kreativlik odatga aylanmaydi. Jadallik bilan rivojlanayotgan global dunyoda o’qituvchi doimiy ravishda izlanishda bo’lishi, yangi g’oyalar, fikrlar bilan ta’lim maydonida faol bo’lishi lozim. O’quvchilarni kreativlikka, hayotda duch kelishi mumkin bo’lgan turli vaziyatlardan erkin chiqib keta olishga o’rgatishda fanlararo integratsiyadan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Garchi fanlarga integratsion yondashuv o’qituvchidan darslarga tayyorgarlik jarayonida ko’proq vaqt talab qilsada, kelajakda o’zining ijobiy natijasini ko’rsatadi

XULOSA

Mazkur maqolada o’quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo integratsiyaning pedagogik ahamiyatini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida kreativ fikrlash zamonaviy ta’lim tizimining muhim kompetensiyalaridan biri ekanligi, uni rivojlantirishda an’anaviy, fanlarga ajratilgan yondashuv yetarli samara bermasligi ilmiy dalillar asosida isbotlandi.

Fanlararo integratsiyaning muvaffaqiyati ko’p jihatdan o’qituvchining kasbiy kompetensiyasi, metodik tayyorgarligi va ijodiy yondashuviga bog’liqligi aniqlandi. Integrativ ta’limni samarali tashkil etish uchun o’qituvchi fanlar mazmunini uyg’unlashtira

olishi, muammoli va ijodiy ta’lim muhitini yarata bilishi zarur. Shu bois pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida fanlararo integratsiya va kreativ ta’lim masalalariga alohida e’tibor qaratish lozim.

Umuman olganda, fanlararo integratsiya o‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishning muhim pedagogik sharti bo‘lib, u ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish va ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos kompetensiyalar bilan qurollantirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari umumta’lim maktablari va pedagogik oliy ta’lim muassasalari amaliyotida integrativ ta’limni joriy etish, kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqishda ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu tadqiqot doirasida fanlararo integratsiyani raqamli ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish, shuningdek, kreativ fikrlashni baholashning zamonaviy diagnostik mexanizmlarini ishlab chiqish istiqbolli yo‘nalishlardan biri sifatida qaralishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hodmonova Sh.S., Sharifzoda S.O‘., Otajonov O.A. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Bookmany Print, 2022, 54–55-b.
2. Karimov B. Pedagogik texnologiyalar va ta’lim sifati. – Toshkent: Ma’naviyat, 2019, 45-b.
3. Saidov U. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Sharq, 2020, 12-b.
4. Karimov I. Fanlararo integratsiya va ta’lim samaradorligi. – Toshkent, 2021.
5. Torrance E.P. Creativity in Education. – New York, 2019.
6. Robinson K. Creative Schools. – London, 2018.
7. Ziyomammedov B. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2023.